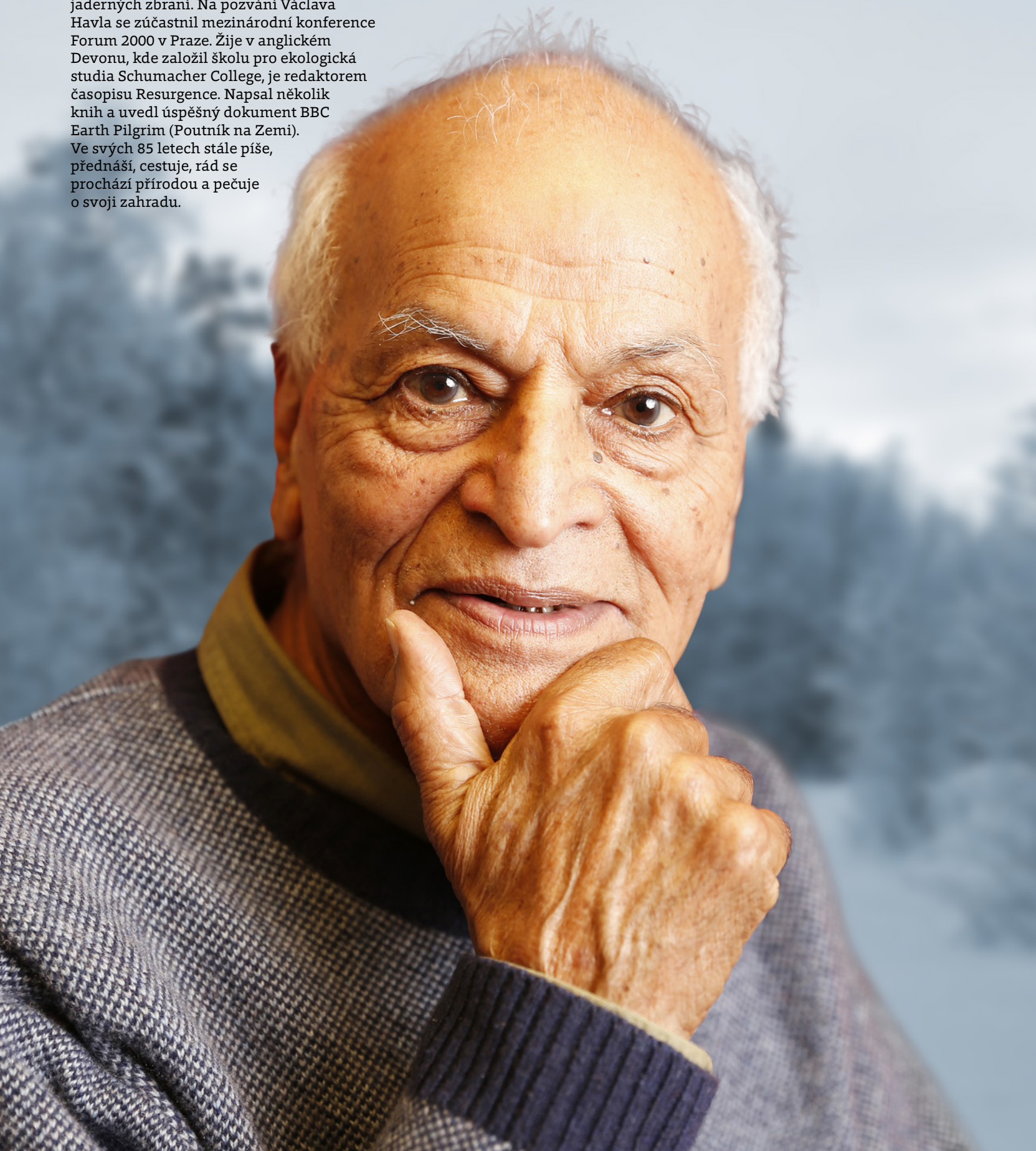

SATISH KUMAR

Indický britský ekologický a mírový aktivista, poutník a řečník. V devíti letech vstoupil do řádu džinistických mnichů. V roce 1962 se vydal na mírovou pouť proti používání jaderných zbraní. Na pozvání Václava Havla se zúčastnil mezinárodní konference Forum 2000 v Praze. Žije v anglickém Devonu, kde založil školu pro ekologická studia Schumacher College, je redaktorem časopisu Resurgence. Napsal několik knih a uvedl úspěšný dokument BBC Earth Pilgrim (Poutník na Zemi).
Ve svých 85 letech stále píše, přednáší, cestuje, rád se prochází přírodou a pečuje o svoji zahradu.

Text: Barbora Hernychová
Foto: archiv

Nastal čas žít na Zemi jako poutníci

Satishe Kumara mám spojeného především s jihozápadní Anglií a školou Schumacher College, kterou založil a kam jsem se loni chtěla vydat na několik jeho kurzů. Ale pandemie mi to znemožnila. Když se mi pak do rukou dostala jeho kniha *Krása jednoduchosti* a možnost připravit se Satishem po zoomu rozhovor, připadalo mi to jako splněný sen... já v Praze, Satish uprostřed anglického venkova. Dokázala bych ho poslouchat celé dny, jeho slova jako by rezonovala s celou mou bytostí. My ale měli jen hodinu, a ještě nás zrazovala technika a občas jsme se vůbec neslyšeli. Ale podařilo se a já jsem ráda, že se o tohle nezapomenutelné setkání mohu podělit.

Satishi, působíte na mě jako velmi aktivní a činorodý člověk. Na začátek se tedy zeptám, jak se máte v těchto dnech?

Mám se skvěle. Navzdory všem covidovým opatřením se cítím báječně. Období lockdownu jsem využil jako „spirituální retreat“. Hodně jsem se věnoval čtení, psaní, péči o svou zahradu, vaření, procházkám a také setkáním po zoomu. Dlouho jsem nikam necestoval, až nedávno jsem navštívil Řím.

Povíte mi víc o té cestě?

Byl jsem pozván Vatikánem na konferenci Víra a věda. Konference se konala za přítomnosti papeže Františka, což pro mě bylo velkou ctí – osobně se s ním setkat, mluvit s ním, poslouchat jeho řeč.

To muselo být velmi silné setkání.

Mluvil o tom, že všichni musíme překonat své úzké národnostní, politické, sociální a náboženské rozdíly a sjednotit se, abychom se postarali o planetu Zemi, která je naším společným domovem.

Pandemická situace někdy bývá nazývána takovými „výkřiky k probuzení“ naší Země. Jak tomu rozumíte?

Ano, je to takový „budiček“, který by nám měl otevřít oči, protože vztah mezi lidmi a planetou potřebuje uzdravit. Průmyslová civilizace využívá přírodu pouze jako zdroj pro ekonomický růst. A my stále rosteme a rosteme a narušujeme přitom původní divoké oblasti, deštné pralesy, oceány... a Země nám dává najevo, abychom se už probudili. Příroda

není jen zdrojem pro ekonomický růst, příroda je život sám. A my nejsme od přírody odděleni, ale jsme její součástí. Stejně jako stromy, zvířata... Pandemii covidu vnímám jako takový pláč naší planety Země, kterému jsem během těch náročných dnů naslouchal. A moc bych si přál, aby dokázali takto naslouchat všichni lidé a svůj vztah k Zemi vyléčili.

A jaké jsou možnosti, jak tento vztah vyléčit?

V prvé řadě si to uvědomit. Nacházíme se v období klimatické změny, stav naší planety je alarmující. Ve své knize *Krása jednoduchosti* vysvětluji, jak posvátná je příroda a jak je potřeba ji opět začít respektovat a žít s přírodním světem v souladu, s pokorou, vděčností a ohleduplností.

Co to znamená v praxi?

Každý den děláme mnoho rozhodnutí, která mají nějaký dopad na životní prostředí.

Každý den se můžeme rozhodnout žít šetrněji, bez škodlivin, zbytečného odpadu. Vše, co z přírody získáváme, bychom jí měli zpátky vrátit. To je princip cirkulární ekonomiky. V současné době žijeme ale v systému lineární ekonomiky, něco si z přírody vezmeme, využijeme to a vyhodíme. Vytváříme emise uhlíku, skleníkové plyny, plastem znečišťujeme oceány, do půdy lijeme chemická hnojiva a postřiky... Tohle musíme zastavit. Cirkulární ekonomika přírody by měla být inspirací pro naši vlastní ekonomiku. Protože příroda je náš učitel, když se od ní budeme učit, naše ekonomika bude dobrá s regenerativním dopadem.

„ Každý den se
můžeme rozhodnout
žít šetrněji, bez
škodlivin, zbytečného
odpadu. “

Mluvíte o ekonomice, tu máme většinou spojenou s penězi, byznysem, profitem... ale původně má toto slovo jiný význam, že?

To, co dnes nazýváme „economy“, není economy, ale „money-nomy“. Ekonomie znamená management či správa nějakého místa. Slovo pochází z řeckého oikonomia: oikos – dům nebo domácnost, nomos – správa. My všichni jsme členy jedné velké domácnosti, všichni obýváme planetu Zemi – lidé, ptáci v oblacích, zvířata v lese, stromy, květiny, hmyz... A pokud se o tuto svoji domácnost budeme starat správně a s péčí, můžeme to nazývat zdravou ekonomikou.

„ Pokud jste ztratili naději a nic neděláte, nemůžete být aktivistou. “

Teď to v našem systému ale na zdravou ekonomiku moc nevypadá.

Potřebujeme se dostat zpátky ke kořenům a původnímu významu a znova propojit ekonomii s ekologií. Ekologie představuje znalost o domově, ekonomie je péče o domov. Nemůžeme se starat o domov, o místo, kde žijeme, aniž bychom ho znali. Proto by na všech univerzitách, ve všech školách a firmách měla být ekonomie s ekologií propojena. Je důležité to, o co se staráme, důkladně znát. Proto ti, kdo studují ekonomii, musí znát i ekologii. Ekonomie nemůže fungovat odděleně od ekologie.

Rozumím. Vzájemná podpora ekonomie a ekologie a jejich společné fungování.

Ano, přesně tak, a může to fungovat velmi dobře.

Líbí se mi váš optimistický přístup. Říkáte, že pokud chceme být aktivisté a něco měnit, vyžaduje to nejprve optimismus.

Ano, pokud nemáme v životě žádnou naději, nemůžeme prostě nic dělat. Pokud jste ztratili naději a nic neděláte, nemůžete být aktivistou. Pokud chcete něco změnit, vyžaduje to kreativitu a optimismus, pak můžeme něco měnit. A každá lidská bytost může něco změnit, stejně jako velká řeka se skládá z mnoha malých potoků a přítoků, každý velký pohyb transformace a změny se skládá z mnoha malých akcí provedených mnoha jednotlivci. Pokud by si malý potůček myslel, že je jen bezvýznamným přítokem, že nemůže nic změnit,

že nemá smysl se namáhat, a pokud by tak začaly uvažovat všechny přítoky, žádná velká řeka by nikdy nevznikla. Každý z nás tady má nějakou svoji roli, jak přispět malým dílem, pak poteče velká řeka změny a transformace. Každý člověk může přispět k blahobytu společnosti. Toto je optimismus, to je aktivní naděje. Pesimismus a aktivismus nejdou dohromady. Chcete-li být aktivistou, musíte být optimistou.

Ve své knize přirovnáváte takové ty obyčejné běžné práce k umění. A každého, kdo se jim věnuje, nazýváte umělcem. Je to velmi inspirativní a také to vyžaduje optimismus.

Umělcem může být kdokoliv, kdo při své práci kombinuje představivost a lásku. Když vaříme s představivostí, láskou ve svém srdci, tak se vaření stává uměním. Uměním se může stát péče o zahradu, stavba domu, konverzace, tanec... cokoliv se stává uměním, když to děláme s láskou a používáme vlastní kreativitu a spontánnost, když nekopírujeme jen něčí pravidla. Ale v okamžiku, kdy tvoříme pod tlakem, bez vlastní představivosti a bez lásky, jen kvůli byznysu, jsme pouze nástrojem na vydělávání peněz pro nějakou firmu. Zůstáváme jen prostředkem k dosažení cíle a pak práce není uměním. Každý člověk je potenciálně umělec. Umělec není zvláštním druhem člověka, ale každý člověk je zvláštním umělcem, pokud využívá svou představivost, kreativitu a lásku.

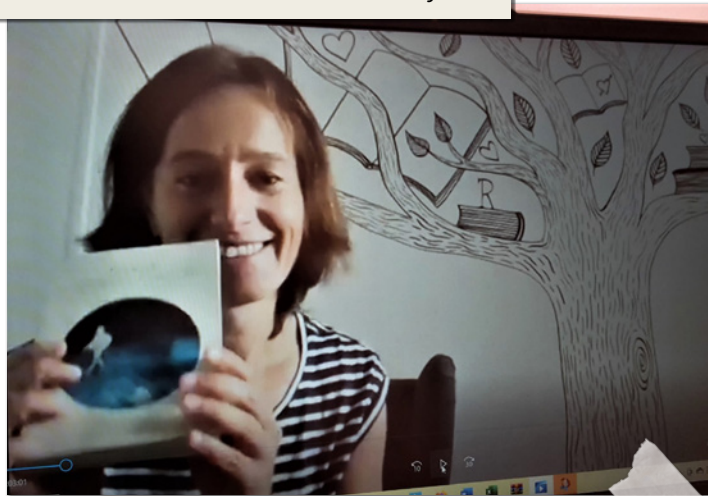
Vím, že tímto způsobem podporujete i své studenty z Schumacher College. Co přesně jim radíte?

Ano, to je pravda. Když studenti školu opouštějí, říkám jim: „Nyní běžte do světa, ale nehleďte si zaměstnání, vytvořte si vlastní práci. Žijte jako umělci, dělejte to, co vás naplňuje, uspokojuje, přináší vám radost, pak se budete cítit šťastní. Používejte svou kreativitu a naslouchejte svému srdci. Pak budete umělci. Pokud pracujete pouze podle rozumu, umělcem se nestanete. Spojte srdce a umění dohromady.“

A jaké jsou pak jejich vlastní zkušenosti? Ozývají se vám zpátky, jak se jim daří, jak žijí, pracují?

Ano, mám od studentů spousty zpráv. Tvoří si vlastní život, nepracují pro velké firmy ani korporace. Spousty z nich jsou činnými v různých environmentálních projektech, jiní se věnují zahradám, otevírají si vlastní knihkupectví zaměřená na knihy s ekologickou a spirituální tematikou, vedou vlastní restaurace se zdravým jídlem či publikují, píšou knihy. Někteří se věnují řemeslům, stávají se z nich tesaři, keramici...

Během našeho Zoom rozhovoru v nakladatelství Alferia.

Wistman's Wood, národní park Dartmoor v jihozápadní Anglii. Místo, kam se Satish často vydává na poutě. „Dartmoor je můj chrám a můj kostel – nádherná katedrála přírody – stará miliony let“

Vy sám jste nikdy v životě nebyl zaměstnán. Což může být pro mnoho lidí těžko představitelné. Máte nějaký tip, jak žít a dělat to, co člověka baví, a užít tak sebe, rodinu...?

Já jen v praxi žiji principy, o kterých píšu. A není to složité. K práci potřebujete dvě ruce a ty máte, můžete vyrobit židli, postavit dům, ušít oblečení, tvořit keramiku... Dovolte si najít své poslání a vašeň, kultivujte svou představivost a postupně se stanete zkušenější. Nikdy jsem nepracoval pro peníze. Hlavní motivací mé práce byl vždy nějaký vyšší cíl či hlubší smysl. A peníze vždy přišly. Peníze jsou pouze prostředkem k dosažení cíle. Vydělávat peníze by nemělo být smyslem ani posláním života. Když pracuji s láskou v srdci, pak se cokoliv, co dělám, stává mým uměleckým dílem. Potřebujeme propojit představivost, lásku a práci. A k tomu je potřeba určité odvahy, ale jde to. Musíme se zbavit strachu a věřit si. Uvnitř sebe každý ukrýváme velký potenciál a možnosti, které ale zůstávají nevyužité. Potřebujeme je jen probudit a nechat vykvést.

Často také mluvíte o kráse. Proč je pro nás tak důležitá?

Krása je výživa pro duši. Pokud v životě nemáme dostatek krásy, naše duše hladoví. Naše představivost hladoví. Podívejte se na přírodu, jak je krásná – stromy, květiny, lidské tělo, kočky, psi, jeleni, motýli... Cokoli tvoříme, mělo by být krásné. Bez krásy není poezie. Krása nám chybí. Pokud něco vyrábíte rukama, udělejte to krásné – krásný hrnec, krásné křeslo, krásný dům... Nemysleme na průmyslovou výrobu, musíme myslet na krásnou výrobu, musíme dělat krásné věci, které vydrží. Vždycky říkám – dělejte věci krásné, užitečné, odolné. Říkám tomu „BUD“, principy B-U-D (beautiful, useful, durable).

Chápu. Náš konzumní systém tohle ale moc nepodporuje.

Pokud bychom se řídili těmito principy, nebyla by žádná ekologická krize, žádné znečištění, žádná změna klimatu. Všechny tyto problémy by byly vyřešeny. V tuto chvíli vytváří naše průmyslová civilizace tolik ošklivosti, vše je uniformní. Všichni nosí stejné džíny, stejné boty, ať jdete kamkoli. Stejně výškové budovy můžete vidět v New Yorku, Paříži, Londýně... Ale krása je rozmanitost, to jde dohromady. A uniformita se pojí s ošklivostí.

„ Když pracuji s láskou v srdci, pak se cokoliv, co dělám, stává mým uměleckým dílem. “

Možná jsme ale jako lidé zapomněli, jak je krása důležitá.

Bohužel ano. Proto říkám – prosím, nezapomínejte, prosím, pamatujte, že cokoli máte doma, vaše oblečení, boty, hrnce, pánve, nábytek, by mělo být krásné. Pokud vaše věci nejsou krásné, užitečné, používáte je jen krátkou sezónu a vyhodíte je, je to zločin proti přírodě. Prosím, nevyrábějte a nekupujte nic ošklivého. Naše civilizace vyrábí věci, které nejsou pro lidi, důvodem není to, že lidé tyto produkty potřebují, věci se vyrábějí ve velkém množství, aby vydělaly peníze. Více než 40 % našich potravin se vyplývá. Vyrábíme velké množství oblečení, které ale vůbec nepotřebujeme a brzy je vyhodíme.

Satish Kumar – jeden z padesáti řečníků na oslavách 50. výročí magazínu Resurgence na festivalu univerzity v Oxfordu.

Já myslím, že tohle by se mělo učit na školách, jak si věci vážít, vážít si práce ostatních. Mám pocit, že tyhle vztahy máme úplně přerhané.

Oddělili jsme se jeden od druhého a oddálili se od sebe i od komunity, společenství. Slovo komunita (community) má dvě části: comm a unity – společně sjednocení. Západní, průmyslová, konzumní, materialistická společnost nás odpjila. Oddělili jsme se jako lidé od sebe i od samotné přírody. Národy jsou odděleny – Amerika a Rusko, Indie a Čína, Evropa a Asie. Náboženství jsou oddělena – křesťané, muslimové, židé, hinduisté jsou odděleni. Černí a bílí lidé, muži a ženy, bohatí a chudí jsou odděleni. Celá tato separace je opakem komunity. Ale ve skutečnosti jsme všichni propojeni víc, než si myslíme.

„ Krása je výživa pro duši. Pokud v životě nemáme dostatek krásy, naše duše hladoví. “

Jak se opět propojit?

Thích Nhāt Hanh to nazývá „interbeing“. Jsem mikrokosmos v makrokosmech, jsem členem společenství Země. Pak jsem členem jednoho lidského společenství. Předtím než se stanu křesťanem, muslimem, židem nebo hinduistou, jsem člověkem, než jsem Čechem, Němcem, Američanem nebo

Rusem, jsem člověkem, než jsem černoch nebo běloch, muž nebo žena, jsem lidská bytost. Bohatí i chudí, farmáři, lékaři, učitelé, my všichni jsme lidské bytosti. A také naše tělo je společenství, části našeho těla, naše myšlenky a pocity a všechna ta malá stvoření uvnitř našeho těla. Jednotlivec je pouze projevem celku. Podívejte se na strom. Každé jablko je jablko, ale nebylo by tam bez stromu, bez květu, kmene, kořenů, bez půdy, slunce, deště... Jablko, které vypadá jako oddělené jablko, je ve skutečnosti součástí společenství stromu.

Může to být tím, že jsme ztratili vzájemnou důvěru, jsme plní strachu a obav z cizího prostředí a z odlišných lidí?

Bez důvěry v lidi, ve svět, nebudete šťastní. Když jsem šel pout kolem světa, dva a půl roku, 13 000 km bez peněz, přes 15 různých zemí, šel jsem do Kremlu, šel jsem do Bílého domu, do měst, městeček, přes malé vesničky a všude, kam jsem přišel, mě lidé přijali. Důvěra byla hlavním důvodem, proč jsem mohl jít po světě bez jakýchkoliv prostředků, a přesto jsem mohl žít. I když vás někdo někdy podvede či zradí, nebojte se a věřte. Je lepší být někdy podveden než žít celý život ve strachu a bez důvěry.

Jak se zbavit strachů a obav?

Doporučuji soustředit se na přítomnost. 80 % vašeho života by mělo být v přítomnosti, tady a teď. Můžete mít 10 % svých myšlenek v minulosti a 10 % myšlenek o budoucnosti, ale 80 % myšlenek by mělo být o přítomnosti. Všechno, co děláte v tuto chvíli, jako teď, když spolu mluvíme, dělejte v tuto chvíli. A když přijde další okamžik, budu se věnovat třeba zahradni-

čení nebo vaření. Všechno, co dělám, dělám v přítomném okamžiku, je to ten nejkrásnější a nejjedinečnější okamžik. Lidé, kteří žijí se starostmi o budoucnost, nemohou být šťastní. Lidé, kteří myslí jen na minulost, nemohou být šťastní. Pokud chcete být šťastní, žijte teď, teď je ten správný čas. Milujte, tancujte, zpívejte, vařte, mluvte, dělejte, cokoli chcete, dělejte to hned. Nebojte se o budoucnost, budoucnost se stará sama o sebe. Slunce vždy vyjde, nebojte se. Nechte vesmír starat se o budoucnost. To, co uděláme nyní, určí budoucnost. Mějte světlou vizi do budoucna, ale žijte přítomným okamžikem. Oslavujte minulost, ale žijte přítomným okamžikem.

Jedna z vašich knih nese název Soil, soul, society – Půda, duše a společnost. Co propojuje tato tři slova?

Francouzská revoluce nesla tři slova „svoboda, rovnost, bratrství“, v americké deklaraci nezávislosti to jsou slova „život, svoboda a hledání štěstí“. Jedná se o politickou, sociální a společenskou trojici. V těchto trojicích není ale žádná zmínka o přírodě, o naší planetě, která je základním předpokladem našeho života. Bez přírody nemůžeme žít, nemůžeme žít bez stromů, vzduchu, vody, půdy... potřebujeme mít trojici, která ukazuje naše spojení se světem přírody.

A jak s tím souvisí ještě „soul“ – duše?

Podívejte se na slova „soil-soul“ („půda-duše“), „human-humus“ („člověk-živá půda“), mají stejné kořeny, původ, jsou stejná. My jsme půda a půda je námi. Duše představuje vnitřní svět – ducha, vědomí, nehmotné věci. Musíme si pamatovat svůj vnitřní svět. Vnější a vnitřní svět spolu komunikují. Duše představuje spiritualitu. Spiritualitu, která spojuje lidstvo. A musíme pochopit, že jsme všichni v jedné lidské společnosti. Ať jste kdekoli, bohatí nebo chudí, měla by existovat

sociální spravedlnost, ve společnosti by neměl být nikdo hladový, žádná válka, žádné konflikty... a jakýkoli konflikt, který máte, by měl být vyřešen dialogem, přirozeným způsobem, se vzájemným respektem. To je cesta, jakou bychom měli řídit naši společnost, a ne pomocí jaderných zbraní, armády nebo konkurence. Tak se spiritualita neboli duše stává mostem mezi půdou a společností.

Toto je tedy nová trojice?

Ano. Nová trojice zahrnující přírodu, ducha a lidstvo. Trojice pro 21. století. Přírodu kladu na první místo, protože my jsme příroda. Pak jsem dal duši, protože naše duše představuje vše uvnitř. Příroda má duši, stromy mají duši, zvířata mají duši a také půda má duši. Duše je vnitřní kvalita fyzické reality. Duše je stejně důležitá jako půda. A když jsem na své mírové pouti procházel patnácti různými zeměmi různých náboženství, kultur, komunit, viděl jsem, že jsme všichni sousedé – jedna společnost. Půda, duše a společnost jsou tedy třemi nohami, na kterých stojí náš život a naše existence. Toto je trojice pro naši dobu.

Máte nějaké osvědčené doporučení, jak naplnit principy této trojice ve svém každodenním životě?

Dvě věci, které můžete dělat každý den, ať jste kdekoli – učitel, dítě, rodič, premiér, prezident, král, královna, lékař, podnikatel... kdekoli. Číslo jedna – jděte každý den ven a procházejte se přírodou. Když budete v přírodě, poznáte přírodu, a když ji poznáte, budete ji milovat. A koho milujete, toho budete chránit. Být v přírodě znamená kráčet a používat své nohy, ne se projíždět v autě, ne na kole, jen jít a dotýkat se krajiny svými nohama. Stačí jít podél stromů, podél řeky, do lesa... každý den.

Satish v květinové zahradě. Zahradničení, práce s půdou a rostlinami nazývá „spirituální praxí“. Říká, že mít zahradu by mělo být stejně důležité jako mít doma toaletu nebo kuchyň.

Satish se studenty v zahradě u Schumacher College.

A ta druhá věc?

Číslo dvě – v každé škole, na každé univerzitě, v každé domácnosti, každé nemocnici, každé obchodní firmě, každý člověk by měl mít zahradu, kus půdy, o kterou se může starat. Protože když máme zahradu, pak se můžeme dotknout půdy, můžeme vidět, jak rostliny rostou, můžeme být vděční, že nám dává zeleninu, bylinky, květiny a ovoce. Žádný dům by neměl být bez zahrady. Mít zahradu by mělo být stejně důležité jako mít toaletu nebo kuchyň. Takže jděte do přírody, procházejte se a zahradničte, a bude vše v pořádku. Pak budete mít šťastný život a šťastnou společnost.

„ Půda, duše a společnost jsou tedy třemi nohami, na kterých stojí náš život a naše existence. Toto je trojice pro naši dobu. “

Coby poutník jste prošel velký kus světa. Jaký je rozdíl mezi poutníkem a turistou?

Na naší vzácné planetě Zemi bychom měli žít jako poutníci, a ne jako turisté! Turista se soustředí na svůj vlastní zájem, zatímco poutník se zaměřuje na zájem společný. Turista je egocentrický, poutník je ekocentrický. Poutník kráčí s vlastnostmi, jako jsou pokora, propojení, vzájemnost a velkorysost. Turisté jdou naopak cestou individualismu, zábavy a uspokojení. Poutníci „přijímají“ život tak, jak přichází, se vzestupy i pády, obtížemi a problémy, aniž by si stěžovali nebo kritizovali, pak se účastní cesty životem a přinášejí transformaci vědomí. Turisté „očekávají“, že život bude vyrovnaný a bez obtíží a problémů. Když nastanou problémy, stěžují si a kritizují. Protože věci nikdy nevyjdou podle očekávání, turisté trpí zklamáním a nespokojeností.

Myslíte, že naše západní společnost je taková „turistická“?

Ano. Turistické myšlení nás zavedlo ke konzumerismu, materialismu, plýtvání a znečištění, což vede ke klimatické krizi. Chceme-li řešit klimatickou krizi, musíme na Zemi žít lehce jako poutníci.

Satishi, jsme téměř u konce našeho rozhovoru, je ještě něco, nějaký osobní vzkaz či přání, které chcete předat?

Ano, jednu věc bych rád řekl. Když mladí lidé promují na lékařské fakultě a stávají se lékaři, musí složit Hippokratovu přísahu, v níž mimo jiné stojí slib „neubližovat“. Přál bych si, aby všichni, všichni mladí lidé, když opouštějí univerzitu či školu, ať už jsou lékaři, vědci, ekonomové, politici, aby všichni složili Hippokratovu přísahu – neubližujte, neubližujte sobě, neubližujte ostatním lidem, neubližujte přírodě. Proč by měla být Hippokratova přísaha pouze pro lékaře, a ne pro politiky, pro vedoucí představitele byznysu a pro vědce. Pokud bychom všichni složili tuto Hippokratovu přísahu, pak se zdržíme ubližování sobě, ubližování našim bližním a ubližování přírodě. Moje kniha Krása jednoduchosti je o tom, jak žít dobrý a naplněný život, a přitom nikomu neubližovat.

Koukněte na:

bit.ly/schumachercoll
resurgence.org/satish-kumar
grada.cz/krasa-jednoduchosti-12220